

YS III.3 Over de toestand van Samādhi

Fragment uit I.K. Taimni *De Yoga Sūtras van Patañjali*, 8e druk p. 293-298

Deze [toestand van contemplatie] wanneer er alleen maar bewustzijn is van het object van de meditatie en niet van zichzelf [het denken] is Samādhi.

Nu komen we bij de laatste etappe van de concentratie van het denken. Deze geeft het hoogtepunt aan van de voorafgaande voorbereiding om het denkvermogen geschikt te maken voor een duik in het gebied van werkelijkheden die achter de wereld van de verschijningsvormen schuilgaat. In Deel I is Samādhi [meditatieve absorptie] grondig behandeld. [zie o.a. I.17] Maar daarin zijn de meer algemene en diepere aspecten van Samādhi in ogenschouw genomen. In de onderhavige context is het alleen nodig om de inleidende aspecten ervan te behandelen en wel speciaal die in de relatie van Samādhi tot Dhāraṇā [concentratie] en Dhyāna [contemplatie].

Door de ongebruikelijke manier waarop Patañjali het onderwerp Samādhi heeft behandeld, is het voor de leerling noodzakelijk vele malen de verschillende aspecten van Samādhi zorgvuldig te lezen en te bestuderen, voordat hij in staat is om de fundamentele aard en de techniek ervan te vatten. Maar de tijd en de mentale energie die hij eraan besteedt, zullen de moeite waard zijn, want op deze manier zal hij de essentiële techniek van Yoga gaan begrijpen, de enige techniek die de poorten van de wereld van het Werkelijke kan ontsluiten.

Als de staat van Dhyāna goed en wel gevestigd is en het denken het object van de meditatie zonder verstrooiingen kan vasthouden, is het mogelijk om het object veel grondiger te leren kennen dan met het gewone denken; maar zelfs dan wordt er nog geen directe kennis van zijn essentie verkregen, en het wezenlijke dat in het object verborgen zit, lijkt de Yogi te ontsnappen. Hij is als een generaal die de poorten heeft bereikt van de citadel, die hij moet veroveren, maar de poorten zijn gesloten en hij kan het fort niet binnengaan. Wat bevindt zich tussen hem en de realiteit van het object dat hij wenst te leren kennen? Deze vraag wordt in III-3 beantwoord. Het denken zelf verhindert de bewustwording van de ware essentie van het object van de meditatie. Alle afleidingen zijn volledig geëlimineerd en het bewustzijn is geheel en al gericht op het object van de meditatie. Hoe verhindert het denken dan de bewustwording van de ware essentie van het object? Door zijn eigen bewustzijn tussen de werkelijkheid verborgen achter het object en het bewustzijn van de Yogi te plaatsen. Het is dit zelfbewustzijn, of deze subjectiviteit, en niets anders, dat als een sluier dient om het gescheiden te houden van het object, en zo de realiteit die hij zoekt, te verbergen.

Om te begrijpen hoe het denken, door van zichzelf bewust te zijn, een belemmering voor verdere vooruitgang kan worden, moeten we ons te weer binnen brengen op welke wijze dit zelfbewustzijn intellectueel werk van de hoogste orde belemmert. Een groot musicus kan zijn beste prestaties leveren, zijn beste werk scheppen, als hij volkomen in zijn werk opgaat. Een uitvinder lost zijn grootste problemen op, als hij zich er niet van bewust is dat hij bezig is een

probleem op te lossen. Op zulke momenten krijgen deze mensen hun inspiratie en contact met wat ze zoeken, mits ze de techniek meester zijn natuurlijk, en hun denken volledig geconcentreerd is.

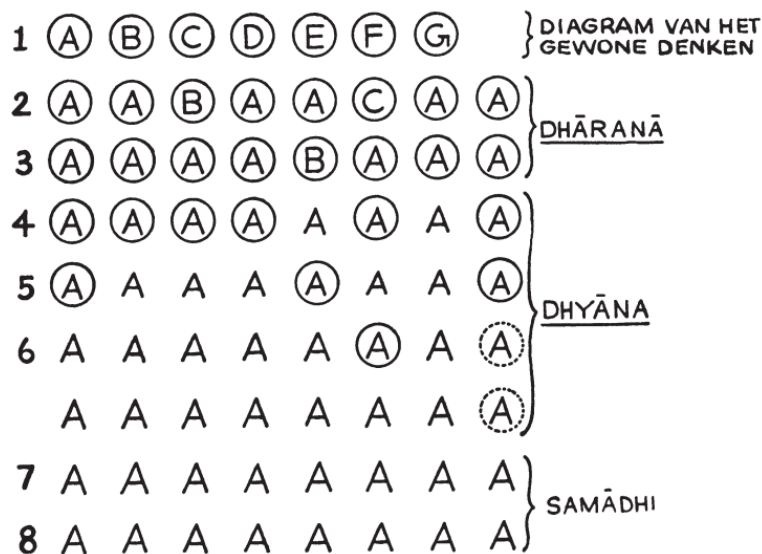
Het verdwijnen van het zelfbewustzijn opent op de een of andere manier de deur naar een nieuwe wereld die zij normaliter niet kunnen betreden.

Iets dergelijks, maar op een veel hoger niveau, vindt plaats wanneer Dhyāna overgaat in Samādhi, en de poort die toegang geeft tot de wereld van werkelijkheden opengaat. Patañjali noemt dit verdwijnen van het besef dat het denken van zichzelf heeft 'Svarūpa śūnyam iva'. 'De "eigen vorm" van het denken, of zijn essentiële aard verdwijnt als het ware.' Laten we deze zinsnede zorgvuldig bestuderen, want elk woord ervan is van betekenis. Wat is Svarūpa? Al het gemanifesteerde heeft twee vormen: een uiterlijke vorm die de buitenkant, de oppervlakkige en niet-essentiële aard, Rūpa [vorm] genaamd, uitdrukt, en een innerlijke vorm die de essentie zelf, of de substantie van de ware aard ervan is en dat noemt men Svarūpa. [eigen vorm] Wat het denken in de staat van Dhyāna betreft, is de Rūpa de Pratyaya, het object van de meditatie. Door deze Rūpa vindt het bewuste denken zijn expressie. De Svarūpa is het resterende bewustzijn van de eigen handeling of rol van het denken in het proces van Dhyāna en is in essentie de subjectieve aard van het denken. Dit bewustzijn wordt gestaag zwakker naarmate Dhāraṇā overgaat in Dhyāna en de concentratie van het denken in Dhyāna toeneemt. Maar het is nog altijd, zij het in afgezwakte vorm, in alle stadia van Dhyāna aanwezig, en pas als het helemaal verdwijnt, gaat Dhyāna in Samādhi over. Het woord Śūnyam betekent leegte, een niets, en hier moet men het interpreteren als een niets, omdat het erom gaat het restant van zelf-gewaarzijn te reduceren tot het punt van verdwijnen en niet om iets tot het uiterste te ledigen. Naarmate de objecten van de meditatie voortgaan het denken volledig te vullen, kan er in feite geen sprake zijn van het leegmaken van het denken. Daarom betekent Svarūpa Śūnyam de uiterste reductie van het zelf-gewaarzijn, de subjectieve rol van het denken. Opdat de leerling niet denkt dat de Svarūpa werkelijk verdwijnt als Samādhi in de plaats van Dhyāna komt, voegt de auteur het woordje Iva toe, en dat betekent 'alsof'. De Svarūpa lijkt alleen te verdwijnen, maar doet dat in werkelijkheid niet, want deze manifesteert zich onmiddellijk weer, zodra er aan Samādhi een einde komt.

De vraag hoe het mogelijk is om de inwezenlijke aard van een object van meditatie te leren kennen door het denken ermee te versmelten, is heel interessant en wij zijn er diep op ingegaan bij de behandeling van I.41. Het is voldoende om er hier op te wijzen dat de schijnbare verdwijning van het zelf-gewaarzijn feitelijk het oplossen van de relatie tussen subject en object betekent en de versmelting van deze twee in het bewustzijn. Met de verdwijning van de mentale Svarūpa komt er een vermogen in het spel dat boven het intellect uitstijgt, en het waarnemen van de realiteit die schuilgaat achter het object, vindt plaats met behulp van dit vermogen dat waarneemt door één te worden met het object van waarneming. De ziener, het object van waarneming (het geziene), en het waarnemen versmelten tot één.

Als het zelf-gewaarzijn verdwenen is, wat is er dan nog over in het denken? Alleen het object van de meditatie kan nog over zijn, want alle soorten van verstrooiing moeten immers geëlimineerd zijn, voordat de staat van Dhyāna stevig gevestigd kan worden. [...]

Het verschil tussen de drie fasen van hetzelfde proces, dat in Samādhi culmineert, kan als volgt worden voorgesteld: Als A het object is dat voor Samyama [meditatief onderzoek] is uitgekozen, en B, C, D, E, enzovoort, de verstrooiingen zijn, dan kan de inhoud van het denken bij regelmatige tussenpozen van de opeenvolgende momenten in de drie fasen voorgesteld worden door de volgende reeks van Pratyaya's die in het denken aanwezig zijn. De cirkel om de letters stelt het mentale zelf-gewaarzijn voor, waarover we het zoëven hadden.



Men ziet dat het aantal veelvuldig voorkomende verstrooiingen in Dhāraṇā steeds geringer wordt en dat het herhaald voorkomen en de graad van mentaal zelf-gewaarzijn in Dhyāna steeds geringer wordt. In Samādhi is er algehele afwezigheid van zowel de verstrooiingen als van het zelf-gewaarzijn; alleen het object blijft over in het veld van bewustzijn. Er zijn weliswaar nog verdere veranderingen mogelijk, maar deze veranderingen houden verband met het object zelf en hebben geen uitwerking op de twee voorwaarden die bepalend zijn voor de staat van Samādhi.